

Новаківська Л.В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,

м. Умань, Україна

ПОНЯТТЯ «СЛОВЕСНІСТЬ» ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Останнім часом все частіше у лексиконі філологів-науковців, учителів-практиків використовується термін «словесність»: «вивчати словесність», «учитель-словесник», «підготовка словесників», «підручник словесності» тощо.

Словесність – найважливіший прояв духовного життя людини. Головним чином у словесності виражаються самосвідомість нації, народу, моральні, політичні, соціальні засади життя суспільства. Завдяки словесності особистість усвідомлює свою включеність в суспільство, націю, історію, пізнає світ і саму себе, освоює культуру і розвиває здатність мислити, відчувати, творити, спілкуватися з людьми. Словесність створює нову реальність, засвоюючи яку, люди набувають здатність самовдосконалення.

В сучасній філологічній літературі термін словесність тільки починає отримувати чітке наукове тлумачення. Він відроджується як уособлення необхідності наблизити викладання мови і літератури, повернути філологічний підхід, у відповідності з яким «мова розглядається як матеріал, завдяки якому з'являються словесні твори, а ці твори – це тексти, що, в свою чергу, розглядаються, як мовотворчість» [2, с. 310].

Словесність як наука і навчальна дисципліна сприймаються в широкому і вузькому значеннях. В широкому – це філологічні науки в їх сучасному складі, об'ємі, співвідношенні (лінгвістика, стилістика, літературознавство та ін.). У

вужькому розумінні словесність можна співвіднести з філологією в такому вигляді, в якому вона перебувала до розмежування, і навіть до протиставлення мовознавства і літературознавства. Означене вище підкреслює, настільки складним і багатогранним є саме поняття «словесність». Тому виникає необхідність у з'ясуванні сутності цього поняття.

Сучасний термін словесність, на думку російського філолога В. Аннушкіна, вживається в таких значеннях: 1) здатність людини виражати свої думки і почуття в слові; 2) сукупність словесних творів; 3) мистецтво словесної творчості; 4) класифікація і вивчення специфіки родів, видів і жанрів словесності, відбір і вивчення зразків словесної творчості [1].

Літературознавець Ю. Мінералов вважає, що термін «словесність» означає те саме, що й термін «література», але історично передував йому. На відміну від свого синоніма, запозиченого із західних мов, він містить «ясний образ», який вказує на те, що під цим терміном розуміється словесне мистецтво, мистецтво художнього слова і словесного тексту. Термін-синонім «література» такої цінної особливості позбавлений. На його думку, з цього аж ніяк не впливає, що потрібно відмовитися від загальноживаного терміна «література». Однак слід вивчати літературу як словесність, словесне мистецтво – тобто підходити до її вивчення в тому особливому ракурсі, який і був основним ракурсом для філології колишніх часів. Підхід до твору художньої літератури як до історичного або політичного документу, як до об'єкту соціологічного чи психологічного спостереження може бути важливий для представників інших наук, але для літературознавця представляє лише прикладний інтерес. Теми та ідеї письменника невіддільні від свого реального словесного втілення, і саме так їх необхідно вивчати [3, с. 57].

У сучасній філологічній літературі термін «словесність» вживається і досліджується недостатньо. Найбільш докладно і обґрунтовано використовує його Ю. Рождественський, не тільки відроджуючи його з історичного небуття, а й надаючи йому конкретний науково-термінологічний сенс: «Мовна діяльність складається з висловлювань. Окреме висловлювання у філології називається

твором словесності, а вся сукупність творів словесності – словесністю. Словесність, або мовні тексти, – предмет філології. Завданням філології є, перш за все, відокремлення творів словесності, що мають культурне значення, від тих, які його не мають. Для вирішення цього завдання необхідно оглянути весь масив творів словесності. Це можна зробити тільки шляхом класифікації цих творів» [4, с. 112].

Відповідно до вітчизняної філологічної традиції Ю. Рождественський намагається вибудувати найбільш повну класифікацію родів і видів словесності, пристосовуючи її до сучасного інформаційного суспільства:

– усна словесність: дописемна (діалог – буває інформаційний, дорадчий, навчальний, змагальний, керуючий – для кожного типу існують свої мовні правила; чутка – передача нової інформації в мовному колективі по ланцюжку; фольклор – сукупність текстів, збережених суспільством);

– літературна словесність (ораторика – буває політична, судова і показова; гомілетика, сценічна мова);

– писемна словесність (сфрагістика, епіграф, нумізматики, палеографія, що охоплює листи, документи (юридичні закони, угоди і т.д.), твори);

– друкована словесність або література (наукова, художня, публіцистична);

– масова комунікація (масова інформація у вигляді радіо, телебачення, преси, кіно; реклама та інформатика) [4, с. 23].

Отже, словесність – складне і багатогранне поняття, наука і навчальна дисципліна; це філологічні науки в їх сучасному складі, об'ємі, співвідношенні (лінгвістика, стилістика, літературознавство та ін.). Словесність має сприйматися, як певна система філологічних понять, які допомагають усвідомити мовні витoki образності і виразності художнього тексту. Бути словесником означає володіти широкими глибокими знаннями в різних галузях науки, мати розвинутий естетичний смак, повагу до своєї національної культури, її минулого, сьогодення.

Література:

1. Аннушкин В. И. История русской риторики. Хрестоматия. 2-е изд. / В. И. Аннушкин – М. : Флинта: Наука, 2002. – 416 с.
2. Матвеева Т. В. Словесность / Т. В. Матвеева // Учебный словарь: культура речи, стилистика, риторика. М. : Флинта, 2003. – С. 310–311.
3. Минералов Ю. И. Теория художественной словесности (поэтика и индивидуальность): Учеб. для вузов / Ю. И. Минералов. – М., 1999. – 132 с.
4. *Риторика*. Вводный курс : [электронный ресурс] учеб. пособие / В. И. Аннушкин. – 4-е издание, стереотип. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 296 с.
5. Ситченко А. Л. Методика преподавания литературы: терминологический словарь-справочник / А. Л. Ситченко, В. В. Гладышев. – М. : Флинта, 2014. – 158 с.